

יששכר וזבולון

[א]

האם שייך למכור שכר מצוה או תורה

זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אניות וירכתו על צידן. יששכר חמר גרם רבץ בין המשפתיים. (בראשית פרק מט, יג-יד)

וכ' רש"י שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא, וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה (דברים לג, יח) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך, זבולן יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים.

פסק הרמ"א בין לפני שלמד לאחר שלמד

איתא בשו"ע (יו"ד רמו, א) מי שא"א לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים. וכתב על זה הרמ"א, ותחשב לו כאילו לומד בעצמו (טור). מוסיף הרמ"א ויכול אדם להתנות עם חברו, שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו השכר, אבל אם כבר עסק בתורה, אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתנו לו.

מקור החילוק הוא במס' סוטה (כא, א) מאי דכתיב (שיר השירים ח, ז) אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו, אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה, ולא כר' יוחנן דבי נשיאה, (רש"י - תנא הוא במשנה קמייתא דזבחים, ולמד תורה על ידי אחיו, שהיה עוסק בפרקמטיא כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון, לכך הוא נקרא על שם עזריה אחיו. וכן ר' יוחנן למד ע"י הנשיא שהיה מפרנסו) אלא כהלל ושבנא. דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הו, הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא, לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג (בא נחלוק בכסף ותורה) יצתה בת קול ואמרה (שיר השירים ח) אם יתן איש את כל הון ביתו וגו'. היינו שרבינו ירוחם מפרש שהחילוק בין הלל ושבנא, לשמעון אחי עזריה הוא, שאצל הלל כבר למד התורה, ורק אז רצה שבנא לחלוק אתו אז אומרים "בוז יבוזו לו", משא"כ אצל שמעון אחי עזריה שעשו את העסק לפני שלמד.

איבוד שכר בדיעבד

ועי' ברבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב ב חלק ה) שמוסיף שהיכא שרוצים לחלק אחרי שכבר למד, מסתברא שהעוסק אבד שכרו, שכבר בטל חלקו (ע"י שעשה העסק למכור שכרו). וזה חידוש נפלא שמשום שרצה למכור השכר נאבד ממנו שכרו, שהרי אין כאן תוהו על הראשונות. שו"מ בשו"ת אגרי"מ (יו"ד ד, לז) שכתב שצריך לומר שהוא מסברא מטעם דהוא זלזול בשכר השי"ת שנותן לעוסקים ועמלים בתורה, ולא היה איכפת ליה ליתנה למי שלא שייך, בשביל ריווח המעות שנותן לו, ולכן בתורת עונש על שזלזל בכבוד התורה היה מאבד זכותו.

ויש בזה פירוש נפלא בשו"ת ציץ אליעזר (טו, לה) עפ"י דברי בעל נתיב"מ, עה"פ "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", שמובא בשמו בספר שו"ת מי יהודה. שפעם אחת התארח בבית מרן הח"ס ז"ל בעשי"ת ונתכבד האורח הנכבד אצל הסעודה לומר ד"ת, אמר כוונת הפסוק ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, עפ"י מעשה כי איש עני תם וישר וירא אלקים, עמד בהשכמה לילך לביהכ"נ להתפלל בצבור ולענות קדיש ואמן יהא שמיה רבה וקדושה, וכאשר הלך בדרך השוק ראה שכבר עומדים שם עגלות טעונים עצים למכור, ונזכר שביתו עומד ריק מעצים והוא צריך לקנות ואם ינסה לישא וליתן כעת יוכל לקנות בזול, וכן עשה הלך ועמד בין עגלות של העצים והתחיל לישא וליתן עדי עלתה לו לקנות בזול בזה"כ אחד ממה שהיה השער, והלך עם העגלה בחזרה לביתו לראותו מקום דירתו ואנה יטענו אותו הגוים, וב"כ וב"כ עבר זמן התפלה ולא מצא ציבור בביהכ"נ, והי' קטרוג גדול בשמים, עד כי פתחו פנקסו אשר היה כבר כתוב

וחתום בו מתמול שלשום קביעת שכר גדול עבור שהשתדל להתפלל בציבור ולענות קדושה ואיש"ר, ועכשיו התחילו המלאכים לקטרג הלא עבור ריוח של זה"כ אחד הוא עוזב כל הקדשים וכל הקדושות, אך הקב"ה ברוב חסדו השיב הן אמת כי העניי הזה עבור פרנסת אשתו ובניו שכח יקר ערך תפלה בצבור והניח הקדושות וברכות ע"י דאגת פרנסתו, אבל תנסו נא לבקש ממנו שימכור חלקו לעוה"ב עבור התפלות והמצות שכבר עשה לאלהיו אם יתן איש כל הון דעלמא לא ימכרנו ולא יחלוף עולם הנצחי בעולם העובר ואת אשר כבר עשה זכה לעבוד יתב"ש יקר וחשוב אצלו מפז ופנינים, על כן בדין הוא שיטול שכרו, וזשה"כ ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כמו לאחר שעשה את המצוה שאז יקר הוא בעיניו מאד, ולא כאשר בתחילה קודם עשייתו, ע"כ, ודפח"ח.

וכתב הצ"א שמהסבר מליצי זה של בעל נתה"מ ז"ל נלמד להבין סיומא דדברי רבינו ירוחם בנוגע לתנאי כזה על לשעבר, שמסיים בלשון ומסתברא שהעסק אבד שכבר בטל חלקו, והיינו מפני שאם הוא כבר כזה שמוכן למכור חלקו בעולם הנצחי שכבר זכה בו עבור הנאה בעולם עובר זה, ומעדיף שעה א' של קורת רוח בעוה"ז מקורת רוח המוכנת לו בעוה"ב אזי מתעורר עליו בשמים קטרוג גדול באין סניגור מול מגיד פשע, ומפסידים את חלקו שכבר זכה, כי איגלאי מילתא למפרע, ועל כן העסק אבד.

מתוך עוני

ע"י ברש"י (ד"ה הלל עסק בתורה) שפירש, שהלל למד "מתוך עוני רב" כדמפרש במס' יומא (לה, ב), וצ"ב למה הוסיף שהיה מתוך עוני, ומצאתי בשו"ת אבקות רוכל (סימן ב) שמוכיח מרש"י שאם היה מרויח כדי פרנסתו היה אסור להתנות כן, ועון גדול היה בדבר, והיאך היה עולה בדעת לומר תא ניפליג, לכך הוצרך להודיענו שהיה עני ולכך היה מותר להתנות כן מעיקרא. (ע"י לקמן מה שהבאנו בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל)

עוד כתב שם שדקדק לכתוב מתוך עוני רב, מפני שהוקשה לו סוף סוף איך היה עולה בדעת לומר תא ניפליג על עסק התורה שכבר למד, מספיק שיתן לו חלק בעסק תורתו מכאן ולהבא חלף פרנסתו, לכך הוצרך לומר שעסק בתורה מתוך עוני רב, וא"כ היה אביון וביתו ריקם מכל טוב, ולכך אף אם יפרנסנו מכאן ולהבא, עדיין היה ביתו ריקם מכל טוב, ולפיכך חשב שאם יתן לו מספיק כסף בשביל כלי הבית ושאר דברים, אז יקבל השכר גם על התורה שכבר למד, אלא שיצאת בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו כו.

שיטת רב האי גאון שא"א לקנות שכר מצוה

בהגהת הגרע"א ובספר ברכ"י מציינים לשו"ת מהר"ם אלשקר (סימן קא), והיות ואין הספר כל כך מצוי נביא את כל דבריו. הוא נשאל האם יש ממש באותן שמוכרין זכויותיהן זה לזה, האם זכה הקונה או הפסיד המוכר, ואם פעולה זו יש לה עיקר. והשיב שמצא בתשובת שאלה זו תשובה לרבינו האי גאון ז"ל שנשאל על מי שהיה נוהג להתענות שני וחמישי, ובסוף אותו הזמן אמר קבול שכר התענית הזו יהיה לפלוני מתנה, וכן אם יאמר מכרתי תענית זו השנה בכך וכך לפלוני, וקנו קנין על זה, היש מזה הנאה לאותו שניתן לו כלום. עוד נשאל על מי שנתן לאדם זהב על מנת שילמד ותהיה זכות הלימוד לו, האם יש בזה תוקף או לא.

וז"ל התשובה, כך ראינו כי **דברים אלו דברי הבל שאין לסמוך עליהן**, ואיך יעלה על לב כי שכרו של זה של מעשים טובים שעשה זה לזה, והלא הכתוב אומר צדקת הצדיק עליו תהיה, וכן אמר ורשעת הרשע עליו תהיה, כשם שאין אדם נתפס בעון זולתו, כך אין אדם זוכה בזכות זולתו. היחשוב כי מתן שכר של מצות דבר שישארו אדם בחיקו וילך, כדי שיתן זה מתן שכרו לזה, **אלו ידעו מה הוא השכר לא היה זה נותנו לזה ולא זה מקבלו מזה**, וכן הוא מתן שכר כבוד ויקר שנותנים לו לצדיק על מעשיו הטובים, וכתות הם שהן מקבילות פני שכינה ומקלסין לפנייהם שבת, ואומרים לו לצדיק עלה למדרגתך ועמוד במחיצתך, **אתה הוא שכבשת יצרך** ונשאת משא המצות ולא נטית להנאה מצוייה אלא עזבת את תאותך וסבלת עול יוצרך וסגפת עצמך ביראתך, **עתה בא וקבל שכרך ותהנה מזיו השכינה**. כמו שאמרו חכמים

מרגלא בפומיה דרב, העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ולא רביה ולא משא ולא מתן ולא קנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם והם נהנין מזיו השכינה, וכל אחד ואחד מעלתו לפי מעשיו, כמו שכתוב ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע וגו' ומה תלמוד לומר בין עובד אלהים לאשר לא עבדו אלא כל אחד ואחד לפי עבודתו מתן שכרו. וכן אמרו חכמים אמר ליה בר הה"א להלל היינו צדיק היינו עובד אלהים היינו רשע היינו אשר לא עבדו, אמר ליה עובד אלקים ואשר לא עבדו תרויהו צדיקי נינהו, אלא אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה ואחד, אמר ליה ומשום חדא זימנא יתירא קרי בה לא עבדו, אמר ליה צא ולמד משוק של חמרים עשרה פרסי בזוזי תריסר פרסי בתרי זוזי. **זוה השוטה שמכר תעניתו** אכלה כלבא לשירותיה, מה שכר יש לו לפני השם יתברך וכבר נטל דמים, **זה לא ליי' ישב בתענית אלא סגף עצמו ונפשו באותן הדמים**, והוא קרוב לקבל פורענות מלקבל שכר, כי עשה שם שמים פלסתר וכקרדום לאכול בה לחם.

אבל ודאי מי שנותן שכר למלמד ללמד מה שהן צריכין, יש לו שכר גדול בכך, והמלמד עצמו פעמים יש לו שכר פעמים אין לו שכר, וכן מי שמאכיל עני או חכם לברכו יש לו שכר על כך ויש לו הנאה בכך כברכת אותו עני או אותו חכם, וכן המסעד מקיימי מצות כדי שיוכלו לקיים יש לו שכר על כך ולהם, וביותר מי שעוזר עסוקין בתורה ובמצות להפנות לבותם לעסוק בה יש לו שכר, **והשכר שיש לו על פעלתו הוא**. ומי שמשא עצמו לקנות שכר חבירו בדמים או במתנה **לבוז הוא ולעג**, וכל הון יקר וחמודות אין אדם קונה בו שכר חבירו, וכן כתוב אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו, ואמרו חכמים מאי בוז יבוזו לו אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה ולא כיוחנן דבי נשיאה, אלא כהלל ושבנא דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הווי מר עבד פרקמטיא ומר עסק בתורה, אמר ליה פלוג דאפילוג, יצאת בת קול וא מרה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז ובוזו לו עכ"ל.

היינו שרב האי גאון מפרש דברי הגמ' בסוטה, בדרך שונה מרבינו ירוחם, שהחילוק בין שבנא והלל לאחרים הוא ששבנא רצה לקנות עצם שכר הלימוד, וע"ז נאמר בוז יבוזו לו, אבל עזריה לא קנה עצם שכר תורתו של אחיו שמעון, אלא שעזר לו שיכל ללמוד, ועל קיבל עליו שכר. ומסיים מהר"ם אלשקר שכל דבריו (של רב האי גאון) דברי קבלה הן ואין להוסיף ולא לגרוע.

יישוב של האמרי בינה

אבל בשו"ת ציץ אליעזר (שם) מביא מספר אמרי בינה (ח"א בחלק השו"ת שבסוטה"ס סי' י"ג) שלא יהיה סתירה בין פסקו של הרמ"א לדברי רב האי גאון. ועי"ש שמסביר שיש שני סוגי שכר ועונש, א' שכר סגולי הדבק בפועל הטוב, שמושך על עצמו שפע אלקי וחיות רוחני ח"י עולם בעשיות המצוות לשמן לשם פועלן, והן קישוטין דנפש הישראלי ולבושי יקר דנשמתא כמבואר בזה"ק, ב' בלבד מה שמתעלה עי"ז שכר מצוה מצוה, והוא שכר סגולי הדבק בפועל אשר אין קץ ועין לא ראתה אלקים זולתיך, יש כמו כן שכר מצוה גמולי אשר הקב"ה משלם שכרו כיד מלך מלכי המלכים הקב"ה כאילו עשה לו עבודות.

ולפי"ז טוען דיש מקום לומר, דודאי עצם שכר התורה והמצוה הדבק בהפעולה בלתי אפשרות להשתתף בהן, כי עין לא ראתה ואין מי שיראה רק הפועל והעושה, ואם אחד ישתה לרוות צמאונו ויאכל להשביע נפשו הכי יוכל חבירו המשתדל בזה להביא לחמו ומימיו לפניו לשתות לשבר בזה רעבונו ולרוות צמאונו, מסוג זה דן דינו תשובת רב האי גאון כמובן, אולם סוג שכר הגמולי שאינו דבק בהפעולה בזה איירי רי"ו והרמ"א ז"ל, ובזה שפיר יכול להשתתף ויש לו עקב רב בעושה רצונו של הקב"ה להחזיק בידי ת"ח אשר מביאו תורתו לחיי העוה"ב ברצון הבורא ית"ש בזה.

אבל אין זה דעת כל הגדולים המובאים לקמן, שהם הבינו שהיששכר מקבל ג"כ מדרגת הזבולון, עי"ש.

[ב]

איך חלוקת השכר

מי קדם למי

בבראשית רבה (ויחי פרשה צט) כתוב כך, זבולן לחוף ימים ישכון, הרי זבולן קדם ליששכר שכן מייחסן יששכר זבולן, ולמה כן אלא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה, וזבולן בא ומאכילו לפיכך קדמו, עליו אמר הכתוב (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה, יששכר כונס וזבולן מביא באניות ומוכר ומביא לו כל צרכו, וכן משה אומר (דברים לג) שמח זבולן בצאתך, למה שיששכר באהליך, שלך הן שאת מסייעו לישוב בהן.

ועי' בביאור הגר"א שמציין למדרש בויקרא רבה (פרשת קדושים פרשה כה, ב) ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' חיייה בר אבא, עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות צל וחופות לבעלי המצות אצל בני תורה בגן עדן, ואית ליה תלתא קריין, כי בצל החכמה בצל הכסף, אשרי אנוש יעשה זאת וגו' (ישעיה נו, ב), והדין עץ חיים היא. שמעון אחי עזריה אמר משמו, והלא שמעון היה גדול מעזריה, אלא על ידי שהיה עזריה עוסק בפרקמטיא ונותן בפיו של שמעון, לפיכך נקראת הלכה על שמו. ודכוותה ולזבולן אמר שמח זבולן (דברים לג, יח), והלא יששכר היה גדול מזבולן, אלא על ידי שהיה זבולן מפרש בימים ועוסק בפרקמטיא ובא ונותן לתוך פיו של יששכר, נתן שכרו בעמלו לפיכך נקרא הפסוק על שמו, שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך (דברים לג, יח).

ג' דרגות במחזיק תורה

הגרע"א בהגהותיו לשו"ע (יו"ד רמו, א) הביא בשם ספר אש דת עה"ת (פרשת וילך) שרצה לבאר למה צריך ג' פסוקים, ומפרש שהפסוק הראשון מיירי בשותפות יששכר זבולן אמיתי, שהזבולן נותן ליששכר חצי מרווחיו והוא מקבל חצי שכר לימוד של הזבולן, על זה נאמר בצל החכמה בצל הכסף, שהם בדרגא שוה. הפסוק השני מיירי במי שמפרנס את היששכר אבל אינו נותן לו חצי מרווחיו, כגון שמעון אחי עזריה, על זה נאמר אשרי אנוש יעשה זאת, שאע"פ שאינו בדרגא של הראשון אבל הוא ראוי לשבח. הפסוק השלישי מיירי במי שנותן הכסף אחרי שהיששכר כבר למד, על זה נאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, שאע"פ שאינו בדרגא של הראשונים, ושכר תורה אין לו, אבל שכר מצוה יש לו.

האם היששכר מפסיד משכרו

נחלקו האחרונים בעסק של יששכר זבולן, האם היששכר מפסיד חצי משכרו, או דילמא הזבולן מקבל שכר, אבל היששכר אינו מפסיד כלום. עי' בספר משך חכמה (בראשית מט, טו) עה"פ ויהי למס עובד, שכתב וז"ל **כי עבודתו בתורה נותן ממנה מס לזבולן**, וכמו שדרשו ז"ל (במד"ר יג, טז) על הפסוק (דברים לג, יח) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך. ובסוטה כשמעון אחי עזריה, והבן.

אבל עי' בספר הפלאה (הקדמה למסכת כתובות אות מג) שאין היששכר מפסיד כלום, אלא הוי כנר שאע"פ שכולם מדליקין נרותיהם מהנר, אין הנר הראשון מפסיד כלום. ועי"ש שמסביר עפ"י דרך דרש את המשנה באבות, האומר שלי שלך, ושליך שלי, עם הארץ, היינו שהוא אומר לת"ח הכסף שלי שלך, ותורה שליך שלי, אין זה אלא עם הארץ, כי לאמיתו של דבר אין הת"ח מפסיד כלום. ממשיך הפלאה, והיינו דכתיב שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך, שכל אחד שמח בשלו ואינו מגרע בחבירו כלום. וכן שמעתי בשם האור החיים הקדוש, אבל לא מצאתי בפנים.

אבל שוב מצאתי בשו"ת אבקת רוכל (שם) שדן האם מי שלומד מותר לו לקבל כסף, היכא שאין צריך להכסף בשביל פרנסתו. וכתב שנראה לו שלא הותר אלא למי שאינו מרויח כדי פרנסתו, ואם לא יתנה עם זה יצטרך לחזור אחר פרנסתו, ויתבטל מדברי תורה לגמרי, **ולכן הותר לו לתת חצי חלק שכר עסק תורתו לחבירו**, כדי שיתן לו חצי מה שהוא מרויח והרי זה דומה לעוסק בתורה חצי היום, ועוסק במלאכה חצי

היום, אבל אם הוא מרויח כדי פרנסתו אסור להתנות, ואם התנה הרי הוא בכלל בזה דבר ה' כדאמרן. הרי לן להדיא בדברי מרן בעל הב"י, שהיששכר מפסיד חצי מלימודו.

וכן משמע מדברי רש"י (סוטה כא, א) שכתב (לגבי שמעון אחי עזריה) שלמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא **כדי שיחלוק** בזכות למודו של שמעון. משמע שיש בזה חלוקה ולא שהיששכר מקבל בלי שיפסיד הזבולון.

ועי"ע בש"ך (שם ס"ק ב) וז"ל כלומר **שכר תורה ושכר מה שירויח זה יהיה בין שניהם ביחד**, משמע שגם היששכר מפסיד חלק מלימודו.

בספר כתר רא"ש הובא בשם הגר"ח מוולאזין, וז"ל שאלו לרבינו ע"ד קבלת פרס מלימודו, לחלק כיששכר וזבולון שנראה בהשקפה ראשונה שלימודו רק בשכר, ואמר מותר, ואדרבה **אם עינו צר ליתן חלק מלימודו לאחר**, נראה מזה שרצונו לקבל שכר לעצמו ולמעט רצון בוראו מפני רצונו, אבל צריך שיהיה מטרת חפצו ומגמתו רק שיעשה רצון הבורא ית"ש ומיניה יתקלס עילאה, שאם לא יקבל פרס ילמוד רק חצי היום, וכשיקבל פרס ילמוד כל היום ויהיה נחת רוח להקב"ה על ידו יום שלם, ולמחזיקי התורה יהיה שוה בעיניהם אם הוא עובד או אחר עובד רק שיעשה נחת רוח לפני הקדוש ברוך הוא ביותר עכ"ל. הרי לן להדיא שהיששכר באמת מפסיד מלימודו, אלא שהחשבון שלו חייב להיות מצד הקב"ה, שע"י שיעשה העסק של יששכר זבולון ירבה תורה, ולא משנה מי יקבל השכר.

מה מקבל הזבולון

יש להסתפק איזה שכר מקבל הזבולון, האם הוא מקבל שכר בעלמא, או דילמא הוא מקבל ממש חלק בעצם התורה שהיששכר לומד. שמעתי בשם מרן הרב שך זצ"ל שאמר בשם החפץ חיים, שבעולם האמת יושבים על השולחן גדול כל הגדולים, והזבולון ג"כ יושב אתם, אבל לא לבד שהוא זוכה לשבת שם, אבל הוא גם יכול להשתתף עם המשא ומתן בדברי התורה שלומדים, אע"פ שהוא עצמו לא למד הסוגיות.

ועי"ע בשו"ת משיב דבר (ג, יד) שנשאל אודות אחד שהיה נודע לאדם גדול מאחיו, מכר חצי זכויותיו ומצותיו בסך גדול עשרים ושנים אלף רובל לאיש עשיר הולך בתומו וחפץ במצותיו מאוד וקיבל המוכר מחצית הכסף, ועד ששילם מחצית השני הלך לחכם גדול ושאל בחלום והשיבו לו כי אותו המוכר אינו מצוין למעלה כ"כ, ואינו אלא כאחד מישראל. ואחר ששמע אותו עשיר כזה, ביקש לחזור בו ותבע מעות שנתן, והמוכר תובע חציו השני. והגיעו לשאל הדין עם מי, וגם אם עיקר הקנין הוא דבר שיש בו ממש.

הנצי"ב שם מאריך לבאר שיש הבדל בין שכר בלימוד התורה לשכר מצוות, דלגבי מצוות כתוב במשנה (פ"ק דמס' מכות) דכמו דמסייע לעוברי עבירה מקבל עונש של עוברי עבירה, כך מדה טובה, שהמסייע לעושי מצוה כעושה מצוה. אבל לגבי תורה איתא בפסחים (נג, ב) דאר"י כל **המטיל מלאי לכיס של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה**, שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף. אבל בכל זאת אין דרגתו כמו מי שלומד, משל למה הדבר דומה, למי שמתכשר במלחמה הרבה, הרי זה המלך מרימו למעלת שרי הצבא, אבל אין כל אדם יכול לקבלו, שהרי שר הצבא נדרש להיות מלומד ובעל עצה ותבונה ובאסיפת שרי הצבא להתיישב באיזה ענין נחוץ, וכל אחד מחוה דעתו לפני המלך, ומי שהוא באמת אדם פשוט, אז באסיפת השרים הוא יושב ודומם, הלא ישבע קלון מכבוד. אלא מה עושה המלך ברצונו, מתחילה נותן אותו האיש למקום למוד בני שרי הצבא עד שהוא מתכשר לכך, ואם שמכל מקום אין מדרגתו גבוה כשאר שרי הצבא, מכל מקום יכול לשבת עם השרים וגם הוא יחיה דבר מצער.

אבל מי שלומד תורה בעצמו נאמר בברכות (לד, ב) כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו, אבל לת"ח עצמן עין לא ראתה וגו'. והדעת נותן שהמסובין ויושבין עם המלך, לא ישיבתו של זה דומה לישיבתו של זה.

ממשיך הנצי"ב שהא דאיתא ברמ"א דאפשר להתנות עם חברו שהוא יעסוק בתורה, והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו בשכר, דדוקא במה שממציא לו מנוחה שיהיה יכול לעסוק בתורה, אבל מה שכבר למד, וה"ה מה שילמוד בלי המצאת פרנסה שלו, ודאי אין לו ענין. ויש בזה הבדל בין העוסק בתורה לשאר מצוות, דבשאר מצוה אפילו לא יתנה עמו כבר שנינו (במכות פ"א) שהמסייע לבעלי מצות כעושה המצוה, משא"כ מלימוד תורה שאין המסייע ללמוד דומה ללומד עצמו, אבל בזה מהני תנאי שיחלוק עמו בשוה.

ובאמת מורידין מעט את כבוד העוסק בתורה, ומגביהין כבוד המסייע לו, עד שישבו יחדיו בישיבה של מעלה ויתענגו מזיו השכינה. הרי לן בדברי הנצי"ב כמו שאמרנו בשם החפץ חיים, שהזבולון יהיה באותו דרגא של היששכר.

איגונא מגנא

ע"י בשו"ת אגרי"מ (יו"ד ד, לז) שרצה לחדש שהא דאמרינן במסכת סוטה (כא, א) שיש סגולה לתורה שמגין ומציל, היינו שמגין מן הפורעניות, ומציל מן היצה"ר, שזה שייך גם להזבולון שתומך במי שלומד תורה.

סיפור על הגר"א קוטלר

ראוי לציין סיפור מהגר"א קוטלר זצ"ל, שפעם פגש תלמיד לשעבר, ושאל אותו למה הוא לא מגיע מידי פעם ללמוד בישיבה. ענה לו התלמיד שהוא עשה חשבון פשוט, שאם יעסוק כל היום בעסקיו הוא מרוויח הרבה כסף, ויכול לפרנס כמה אברכים טובים שלומדים יותר טוב ממנו, וממילא השכר שלו הוא יותר, אבל אם ילמד בעצמו, כמה הוא יספיק, ואז הוא לא יכול לפרנס אחרים הלומדים. ענה לו הגאון הנ"ל שאה"נ השכר שלו בעולם הבא יהיה יותר, אבל **מה אם העולם הזה.**

ויש סיפור דומה אחרי שהגר"א קוטלר נאם ב"דינור", שעשו לכבוד מר בונים, על שבחו של אורח הכבוד, שתמך בתורה ויקבל שכר בעולם האמת כמו אלו שלומדים. אחרי הנאום פנה לו מר בונים בצחוק על פניו, שהוא והראש הישיבה יקבלו אותו חלק בעוה"ב, אמר לו הגאון הנ"ל אה"נ אבל לי יהיה יותר חלק בעוה"ז.

[ג]

צדקה או עסקא

גם לשבט יששכר היה כסף

בשו"ת אגרי"מ (הנ"ל) דן בעצם השיתוף של יששכר וזבולון, האם זה גדר של צדקה, או דילמא שאינו אלא עיסקא, שהזבולון נותן הכסף והיששכר לומד. עי"ש שרוצה להוכיח כצד השני, מעצם השיתוף בין שבט יששכר לשבט זבולון. שהרי מבואר שגם לשבט יששכר היה לו חלק בא"י, ומביא מרש"י בפירוש החומש בברכת משה רבינו, על הפסוק כי שפע ימים יינקו (לג, יט) שכתב שהוא על שניהן, דפירוש דיינקו בלשון רבים הוא, יששכר וזבולון, ויהא להם פנאי לעסוק בתורה. עוד הביא מפרש"י עה"פ שפוני טמוני חול, טרית וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול ובחלקו של יששכר וזבולון היה. ע"כ נאמר שאין כאן ענין של נתינת צדקה אלא עיסקא, ששבט זבולון ניהלו את העסקים של שניהם, וחילקו את הרווחים שוה בשוה, ותמורת זאת קיבל שבט זבולון חלק בלימוד התורה של שבט יששכר.

למה לא מובא דין זה בהלכות צדקה

ולפי"ז מיישב האגרי"מ למה לא הזכירו הטור והרמ"א דין זה בהלכות צדקה, אלא בהלכות ת"ת, משום שדין זה הוא אף היכא שליכא מצוות צדקה כלל, כהא דיששכר שלא היו עניים, שמצד מצוות צדקה ליכא. אלא הוא דין אחר שאיתא רק בתורה, שהוא אפילו במי שאינו עני. וזהו חלק ממצוות לימוד ועסק בתורה,

שאמרה תורה לאלו שאי אפשר להם ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד, או מפני הטרדות שיש לו, שיספיק לאחרים הלומדים, ועי"ז יהיה לו חלק בתורה.

וניחא למה הוא דווקא בהתנו, דבלא התנו אין לזבולון כלום, אף לא מצוות צדקה, דהא יששכר אינו עני ואינו יכול ליטול מצדקה, וזבולון היה אסור ליתן מצדקה. ועי"ש שדן באריכות בלשונות המדרשים וזוה"ק, האם מיירי בהתנו דווקא או לא.

שוה בשוה

אם נאמר דאין כאן אלא שותפות ממש, אז טוען האגר"מ שבשותפות יששכר וזבולון צריכין לחלוק שווה בשווה דווקא, ועי' בש"ך (סק"ב) שכתב וז"ל כלומר **שכר תורה ושכר מה שירויח זה יהיה בין שניהם ביחד**.

ואין כאן משום המבזבז על יבזבז יותר מחומש, משום טעם הנ"ל, דזה הגבלה בצדקה אבל כאן הוי שותפות גמור. אבל כבר העירו עליו מהא דכתב בשטמ"ק למס' כתובות (דף נ) שהכלל שאל יבזבז לא הולך עך תמיכה בלימוד התורה. (ועי"ע בספר אהבת חסד שמביא דברי השטמ"ק)

אבל כתב האגר"מ שאם הוא עשיר גדול רשאי לעשות שותפות עם כמה ת"ח, ולתת לכל אחד פחות ממחצית רווחיו, דזה שאין לו לתת פחות מחצי הוא משום דהוי זלזול בכבוד התורה, וזה רק באנשים בינוניים שמרוויחים להוצאה חשובה לפרנסתם בריווח וליתן צדקה כראוי, אבל עשיר מופלג המרוויח סכומים גדולים כל כך, דלא שייך להוציאם לשום הנאה הראוי לבני תורה, ויראי שמים, אלא שהוא לאסוף ממון הרבה, ורוצה העשיר שהוא ירא שמים להתנות כן עם הרבה בני תורה לפרנסם בכל צרכיהם כאינשי חשיבי שבעיר, שיש להם ריווח ופרנסה חשובה, כגון עם עוד עשרים בני תורה, **ולכולם יהיה כל מה שצריכים לעצמם בריווח ולהשיא בניהם ובנותיהן כהחשובים מבינונים שבעיר**, שהוא רשאי. ולא שייך להחשיב שהוא מזלזל בשכר התורה מאחר שהוא מרוויח יותר מצרכיו וצרכי בני ביתו כפי מה שנוהגין חשובי העיר.

האם יש דיני קדימה בשותפות יששכר וזבולון

עוד כתב שם שיש עוד נ"מ בזה שאין כאן ענין צדקה, והוא שיכול לעשות שותפות זה עם ת"ח שרוצה, אף שאיכא ת"ח גדול ממנו, אם זה נוח לו יותר או שמכירו ביותר, ומכל איזה טעם שיש לו בעצמו. ואין צורך לו לשאול מגדול ממנו ואף לא מחכם שיאמר לו עם מי לעשות שותפות, אם אך יש לו ת"ח הרוצה לעשות השותפות. וגם אולי יש עדיפות למי שהוא עדיין תלמיד, שממש בזה שיפרנס אותו ע"י שותפות זה בכבוד היותר גדול ובלא טירדא כלל יתגדל בתורה, דכן היה בשמעון אחי עזריה. שנמצא שהוא להיפוך מהדין לצדקה, שכשיש שני ת"ח הצריכין ח"ו לצדקה, הגדול בחכמה קודם כדאיתא בשו"ע (יו"ד רנא, ט), עי"ש.

וגם מסתבר שאף באיכא שני ת"ח, ואחד מהן כהן, הרוצים לעשות עמו שותפות, אם ת"ח הישראל נוח לו יותר מאיזה טעם לא יהיה עליו חיוב לעשות שותפות זה דווקא עם הכהן. ורק אם גם הכהן נוח לו כמו ת"ח השני יצטרך לעשות עם הכהן.

סיכום ההלכות היוצא משו"ת אגר"מ

האגר"מ בסוף התשובה הארוכה מסכם כמה דינים היוצאים מהתשובה.

(א) שאין זה פרט במצוות צדקה אלא ממצוות ת"ת, שלכן גם שכרו מהשי"ת אינו משכר דמצוות צדקה אלא ממצוות ת"ת.

(ב) בכל מצוות התורה כשאחד גרם שחברו יעשה מצווה אין לו חלק בשכר המצוה שהשי"ת נתן למקיים המצוה, אלא כל השכר דאיכא לקיום מצוה היא הוא להמקיים, וזה שגרם שחברו יעשה המצוה יש לו שכר על מעשיו ודבריו שגרמו, שהוא שכר מיוחד. ובלמוד התורה הוא איפכא, שיש לו מחצה שכר שהיה נתן

השי"ת ללומד התורה לבדו, אם היה גם מתפרנס בעצמו. דכיוון שפרנסתו היתה ע"י אחר, כהא דיששכר שעסק בתורה ונתפרנס ע"י זבולון, יש לו לזבולון מחצה שכר דהיה ניתן ליששכר. ולא מצינו שיש לזבולון עוד שכר מיוחד על מה שגרם ליששכר ללמוד.

ג) שאיכא פרטים לזה. ופרט אחד איכא ברש"י והרבנו ירוחם, שצריך זבולון להתנות תחילה עם יששכר, שהוא זבולון יעסוק במלאכה ופרגמטיא וכדומה ויששכר יעסוק בתורה, ויחלקו השכר שווה בשווה, בין השכר גשמי דבעוה"ז שאיכא ע"י זבולון בכל מה שיצליחו השי"ת, בין השכר שאיכא מהשי"ת ליששכר על קיום מצוות לימוד התורה, שהוא אכילת פירותיהן ומגנא ומצלא בעוה"ז, ועיקר שכר הגדול שיש ליששכר בעוה"ב, ג"כ שווה בשווה.

ד) דהוא דווקא שווה בשווה, ולא תלוי כפי שיתרצה. שאף אם נתרצה יששכר העוסק בתורה ליתן לזבולון העוסק בענייני הפרנסה שיעכב לעצמו יותר ממחצית שכר, שיצליחו השי"ת במה שעושה לפרנסה, אינו כלום, אלא צריך שהתנאי יהא דווקא על שותפות דמחצה למחצה. ומסתבר דגם לא יוכלו להתנות על פחות מחצי השכר שיתן השי"ת ליששכר בעד הלימוד, שהרי הוא זלזול בחשיבות התורה שגדול ביותר מאד כדכתבתי. וכן א"א להתנות על פחות מחצי שכר דלימוד התורה, שע"ז יהיה התרשלות לאינשי מלעשות כזבולון.

ה) וליכא חילוק בין כשהעוסק בענייני פרנסה הוא מאלו שמרוויחים הרבה ובין אלו שאין מרוויחין כל כך, כשעושין שותפות זה עם העוסק בתורה, שאיך שהוא הוי מחצה למחצה שני הדברים לא פחות ולא יותר.

ו) שלא שייך לעשות שותפות זה אלא כשיששכר הלומד תורה יהיה במנוחה ע"ז, משום שעל פי הטבע שייך שזבולון ירוויח לפי פרנסת שניהם כסתם הוצאת אינשי במקום ההוא, ושזבולון אינו עצל אלא טבעותיו הם טבעיות סתם אינשי שהם זריזים למלאכתם, וגם שיהיה זבולון איש נאמן ולא יצטרך לילך עמו לדינא ודיינא, שאז יוכל ללמוד מצד זה במנוחה, אף לפי הטבע ודרכי האינשי. אבל אם זבולון הוא אינש שאין מכירין אותו, לא בטבעיותו לזריזות ולא בכשרונותיו להבין במלאכה ובפרגמטיא איך לעסוק ובמה לעסוק, ולא בנאמנות, שאז לא יהיה יששכר במנוחת הנפש הראוי להיות ללומדי תורה, לא שייך לעשות עמו שותפות זו.

ז) שלא שייך לעשות שותפות זו על זמן קצר דלא יהיה לומד התורה במנוחה ע"ז, אלא על זמן ארוך שיהא במנוחה לכל הפחות בתוך הזמן שהתנו. וגם שזמן המנוחה ארוך מספיק, שבזמן זה הוא ראוי להתחכם בתורה, דהא מסתבר שרק בשביל מצוות התחכמות בתורה איכא עניין השותפות, מה שליכא בכל המצוות. משום דלרובא דרובא דאינשי הוא כמעט דבר שאי אפשר, שיעסקו בפרנסה ובכל צרכיהם ויהיה להם האפשרות במעט זמן שיוכלו ללמוד להתחכם ולהתגדל בתורה. שלכן מוכרחין לומר דניתנה מצוות התחכמות בתורה וגם מצוות ידיעת התורה שתתקיים גם ע"י שנים, כעובדא דיששכר וזבולון. וא"כ יש להצריך גם שיהיה זמן ששייך להתחכם ולהשיג ידיעות הרבה בתורה.